

OS PROBLEMAS SOCIAIS DESDE A ACCIÓN COLECTIVA

*Antía Alonso Álvarez.
Traballadora Social Concello de A Coruña*

*Gañadora do «I Premio do Día Mundial do Traballo Social 2015» convocado polo COTSG,
na modalidade de Investigación.*

RESUMO:

A situación socio-económica actual ven marcada por unha profunda crise económica que semella perpetuarse no tempo e que conlevou a perda do poder adquisitivo, procesos de paro e de precariedade laboral, situacións de desafiuzamentos etc. Todo iso xerou (e está xerando) graves situacións de exclusión e pobreza (infantil, enerxética etc) así como grandes desigualdades sociais e económicas entre a poboación.

Ao longo do tempo, veuse constatando a ineficacia de dúas das principais respostas que desde os poderes públicos se deron ante estes desafíos: por unha banda os recortes orzamentarios e pola outra a substracción de dereitos civís adquiridos (laborais, sanitarios, sociais); levando con iso ao desmantelamento do sistema de Benestar social alcanzado.

Ante esta situación, o Traballo social asume un forte compromiso contribuíndo a que se fagan efectivos e se garantan os dereitos da cidadanía así como promovendo os procesos de participación nos que a cidadanía (de xeito organizado) se pronuncia e loita pola solución dos problemas que lles afectan.

Unha cidadanía que no século XXI se organiza e se mobiliza máis aló do acto puntual da protesta, arredor das problemáticas/necesidades sentidas, constituíndo movementos sociais cunha estrutura e proxecto de cidade/ sociedade claramente definido en torno a uns elementos que se vinculan cos compoñentes teóricos do Traballo social: o logro dunha sociedade xusta, inclusiva, participativa, igualitaria e que garanta o benestar xeral a toda a poboación.

Este estudo pretende realizar un achegamento a algúns deses movementos urbanos que xurdiron na cidade da Coruña; tratando de coñecer a súa xénese, a súa estrutura interna, a natureza das súas demandas, o seu proxecto de cidade/comunidade, a súa relación co poder local así como as alternativas que propoñen co fin último de lograr a visibilización e posta en valor das mesmas.

Así mesmo, preténdese dilucidar por qué derroteiros debería ir encamiñada a contribución do Traballo social na abordaxe das problemáticas sociais desde a acción colectiva; partindo da premisa de que a intervención de carácter individual/familiar non é suficiente para afrontar problemáticas de carácter colectivo (que non son máis que a materialización de causas estruturais).

PALABRAS CLAVE:

Participación, cidadanía, empoderamento, ponte, activismo.

RESUMEN:

La situación socio-económica actual viene marcada por una profunda crisis económica que parece perpetuarse en el tiempo y que ha conllevado la pérdida del poder adquisitivo, procesos de paro y de precariedad laboral, situaciones de desahucios etc. Todo ello ha generado (y está generando) graves situaciones de exclusión y pobreza (infantil, energética etc) así como grandes desigualdades sociales y económicas entre la población.

A lo largo del tiempo, se ha venido constatando la ineficacia de dos de las principales respuestas que desde los poderes públicos se han realizado ante estos desafíos: por una lado los recortes presupuestarios y por el otro la sustracción de derechos civiles adquiridos (laborales, sanitarios, sociales); contribuyendo con ello al desmantelamiento del sistema de Bienestar social logrado.

Ante esta situación, el Trabajo social adquiere un fuerte compromiso contribuyendo a que se hagan efectivos y se garanticen los derechos de la ciudadanía así como promoviendo los procesos de participación en los que la ciudadanía (de manera organizada) se pronuncia y lucha por la solución de los problemas que les afectan.

Una ciudadanía que en el siglo XXI se organiza y se moviliza más allá del acto puntual de la protesta, en torno a problemáticas/necesidades sentidas, constituyendo movimientos sociales con una estructura y proyecto de ciudad/sociedad claramente definido en torno a unos elementos que se vinculan con los componentes teóricos del Trabajo social: el logro de una sociedad justa, inclusiva, participativa, igualitaria y que garantice el bienestar general a toda la población.

Este estudio pretende realizar un acercamiento a algunos de esos movimientos urbanos que han surgido en la ciudad de A Coruña; tratando de conocer su génesis, su estructura interna, la naturaleza de sus demandas, su proyecto de ciudad/comunidad, su relación con el poder local así como las alternativas que proponen con el fin último de lograr la visibilización y puesta en valor de las mismas.

Así mesmo, se pretende dilucidar por qué derroteros debería ir encaminada la contribución del Trabajo social en el abordaje de las problemáticas sociales desde la acción colectiva; partiendo de la premisa de que la intervención de carácter individual/familiar no es suficiente para afrontar problemáticas de carácter colectivo (que no son más que la materialización de causas estructurales).

PALABRAS CLAVE:

Participación, ciudadanía, empoderamiento, puente, activismo.

ABSTRACT:

The current socio-economical situation is determined by a deep economic crisis that seems to be perpetuated in time and that has entailed a loss of purchasing power, unemployment and precarious working conditions, evictions, etc. All of these things have generated (and they are still generating) serious situations of social and economic exclusion for the population.

The inefficiency of two of the most important responses that public authorities have provided to these challenges has been proved over time. Budgetary cuts and the reduction of civil rights established (laboral, sanitary, social) are these two responses that have contributed to the decline of the social welfare State that had been achieved over time.

In view of this situation, Social Work provides a deep commitment to the contribution to make citizens' rights effective and guaranteed. Social Work should also promote the participation processes in which the population with adequate organization stands up and fights for a solution to the problems that affect it. In the XXI century, citizens are organized by themselves and mobilise themselves not only in a single protest to the problems or needs felt, becoming social movements with a well defined structure and a project of city or society based on some elements that are vinculated to the theoretical components of Social Work: the achievement of a fair society that is inclusive, participative, equal and that guarantees general welfare for the whole population.

This study tries to provide an approach to some of those urban movements that emerged in the city of A Coruna, aiming to get to know its genesis, internal structure, nature of its demands, what is the project of city/community that they propose, is like relationships with local power, as well as the alternatives that they suggest; with the purpose of making them viable and valued.

Moreover, we pretend to dilucidate the paths that Social Work should follow to contribute to the solution of social problems from an collective

action view; under the premise that individual/familiar intervention is not enough to get over the collective problems (that are the manifestation of structural causes).

KEY WORDS:

Participation, citizens, empowerment, bridge, activism.

I. INTRODUCCIÓN

I.1 Presentación do traballo

A presente investigación foi levada a cabo no ano 2014 e constitúe unha adaptación do Traballo de Fin de Grao da Escola Universitaria de Traballo Social. Parte, por un lado, dunha reflexión persoal nacida non contexto da miña actividade profesional como traballadora social dos Servizos sociais municipais da Coruña, e por outra lado, da constatación dos movementos sociais urbanos que estaban a xurdir na cidade como xermolos das iniciativas cidadás, nun intento de dar resposta ás diferentes problemáticas sociais.

Este contexto (o local) constitúe por unha banda o marco de referencia para comprender os cambios sociais, económicos e políticos producidos a nivel macrosocial (crise económica, paro, desigualdade, pobreza etc) e doutra banda, representa o ámbito idóneo para responder a necesidades sociais.

É neste contexto (non meu que facer profesional atendendo as manifestacións máis visibles que produce a crise económica) onde chego ata unha reflexión en torno á idea de que aínda que resulta fundamental a atención a situacións de urxencia a nivel individual e familiar, faise preciso avanzar cara a unha intervención de carácter colectivo que afonde nas causas profundas que provocan tales situacións.

Levando a cabo unha procura bibliográfica, atopo varios autores e profesionais do ámbito social que comparten a mesma cuestión de que na actualidade os problemas sociais colectivos poden e deben ser abordados con métodos e ferramentas de dimensión colectiva.

«Determinados desafíos como a exclusión social, a pobreza, a desigualdade, a integración dos fluxos inmigratorios ou a degradación dun barrio nunha gran cidade, non poden resolverse aplicándolles unha óptica exclusivamente individualista. Esixen o concurso da acción colectiva, da resposta organizada de cidadáns cun propósito determinado».

(Fernández e López, 2008:13-14)

Estes autores afirman que desde o Traballo social comunitario pódense afrontar devanditos desafíos estruturais, capacitando as persoas para actuar organizadamente; exercendo presión para orientar procesos de **cambio social**.

En efecto, o carácter interdependente das problemáticas sociais conleva necesariamente a superación de modelos tradicionais de intervención para deixar paso a modelos de actuación comunitaria onde se enfaticen as forzas, capacidades e recursos das persoas para desenvolver todas as súas potencialidades e xerar mecanismos de solución das súas problemáticas sociais.

O que se desenvolve ao longo do presente traballo é o resultado da aproximación ao estudo da estrutura e funcionamento dos movementos sociais urbanos como novas formas de acción e participación cidadá que tratan de dar resposta (de forma colectiva e a través dun proxecto definido) á pluralidade e interdependencia da problemática social existente; nun intento de lograr unha transformación social.

Doutra banda, en tanto que se xeran, desenvolven e ata perecen no contexto local e comunitario, preténdese abordar as achegas que pode realizar a disciplina de Traballo social contribuíndo a impulsar, capacitar e empoderar a cidadanía, favorecendo escenarios de diálogo e comunicación entre a Administración e as novas formas de acción colectiva cidadá, para lograr unha efectiva participación dos cidadáns na solución das problemáticas que lles afectan; favorecendo o tecido social e crítico así como potenciando a cohesión social da comunidade da que son partícipes.

O **obxectivo xeral** da investigación encamiñase cara a unha análise da xénese dos novos movementos de acción colectiva xurdidos na cidade da Coruña, como novas formas de participación cidadá para abordar problemáticas sociais.

Como **obxectivos específicos** suscítanse:

- Analizar a estrutura interna e a natureza da problemática que abordan devanditos movementos, como factores de tipo non político desenvolvido por M. Jiménez Sánchez.
- Coñecer o que M. Chinchilla denomina proxecto ético-político ao que aspiran os movementos sociais estudados, entendido como a materialización do cambio social.
- Determinar o grado e modo de relación/comunicación dos movementos sociais urbanos co poder local (Administración).
- Dilucidar a contribución do Traballo social comunitario na abordaxe das problemáticas sociais desde a acción colectiva.

I.2 CONTIDOS TEÓRICOS

I.2.1 Participación social e Traballo social

A chegada de Hopenhayn na década dos 70 respecto ao concepto de participación social (citado en M.Chinchilla, 2006), ten plena vixencia na actualidade. Este autor entende que a participación social pretende potenciar as capacidades do ser humano así como otorgar protagonismo da persoa en canto a ser social.

Doutra banda, Marco Marchioni refírese ao termo de participación cidadá como «a expresión dunha liberdade fundamental do sistema democrático e de dereito¹». Pártese pois, da premisa apuntada por Gamson (citado en Funes e Adell, 2003, p.16) de que a **acción colectiva constitúe un modo lexítimo de participación cidadá.**

A preocupación do Traballo social pola participación foi unha constante. A finalidade da profesión atópase enraizada, segundo apunta Enrique Pastor Seller (2004, p.107), en:

«un conxunto de valores fundamentais entre os que destacan os dereitos humanos e sociais, a xustiza social, a autodeterminación, a normalización e a participación activa das persoas coas que traballamos».

Pódese concluír, polo tanto, que a xénese do Traballo social como profesión contempla a participación como eixe fundamental da intervención a todos os niveis. E tal é así que, a participación, constitúe un elemento esencial da práctica do Traballo social desde os seus inicios, tal e como apunta E.Raya Díaz ao lembrar que Mary Richmond destacaba a importancia da participación dos clientes no propio proceso de axuda.

En relación á participación social e a praxe do Traballo social, a chegada de M.Chinchilla resulta fundamental. Este autor fai mención a dúas grandes liñas: a participación formal e a participación activa.

A **participación formal** enténdea como parte dunha intervención asistencialista e individualista onde a profesión do Traballo social se sitúa cun cariz acrítico, apolítico e onde os profesionais son executores das políticas sociais impostas.

Neste contexto, fálase de clientes e usuarios en lugar de cidadáns suxeitos de dereito.

¹ M. Marchioni resposta deste xeito á pregunta ¿Qué se entende por participación cidadá no ámbito municipal?, no marco das II Xornadas Internacionais de participación e desenvolvemento social acontecidas no concello de Canarias no ano 2009.

Doutra banda, o autor fala de **participación activa** que se desenvolve nun contexto de intervención no cal se concibe á persoa como eixe central, permitindo deste xeito potenciar as súas capacidades a nivel persoal e colectivo (empoderamento) co fin de que poidan facer valer os seus dereitos políticos, sociais e civís xa sexa a nivel formal ou recorrendo á protesta e a mobilización colectiva.

É este tipo de participación a que, sen dúbida, debería constituír o exercicio da nosa práctica profesional.

No entanto, é no contexto comunitario onde o Traballo social desenvolve o concepto de participación vinculado ao ámbito persoal e colectivo ao mesmo tempo.

A participación comunitaria pódese definir como:

«un proceso organizado, colectivo, libre e incluínte no cal hai unha variedade de actores, de actividades e de graos de compromiso que está orientado por valores e obxectivos compartidos, en cuxa consecución se producen transformacións comunitarias e individuais».

(Montero, citado en C.Burbano, 2011, p.53)

Fernández e López (2008, p.15-16), expoñen unha definición de Traballo social comunitario na que se pon de manifesto a interdependencia de elementos fundamentais na participación comunitaria:

«O Traballo social comunitario é unha disciplina do Traballo social que parte dos valores da cidadanía democrática, baséase nunha metodoloxía científica, aplícase a través dun proceso de diagnóstico, planificación, organización, desenvolvemento e avaliación e conleva un enriquecemento (empowerment) persoal e comunitario».

Entenden devanditos autores, que o obxecto da disciplina de Traballo social é o compendio dos problemas, desafíos² e oportunidades que afectan a individuos e comunidades e como tales, non poden ser resoltos de forma individual e requiren da acción colectiva.

Na definición internacional de Traballo social recentemente revisada en 2014, menciónase que a nosa disciplina «involucra ás persoas e as estruturas para facer fronte aos **desafíos** da vida e aumentar o benestar».

Estes desafíos aos que se enfronta a sociedade no século actual, foron recollidos na *Axencia Global do Traballo social e Desenvolvemento Social*:

² Fernández e López parten da base de que estes desafíos deben ser abordados dende un contexto de cidadanía democrática; isto é: dende a liberdade, a igualdade e a dignidade de todas as persoas.

- Desigualdades sociais e económicas: vulnerabilidade das persoas empobrecidas, aumento da marxinalidade e as desigualdades, desintegración das comunidades etc.
- Dignidade e valía das persoas: as migracións e as súas distintas formas de abordar o fenómeno, inestabilidades políticas, respecto pola diversidade, efectividade dos dereitos humanos, etc
- Sostenibilidade ambiental.
- Importancia das relacións humanas.

Fernández e López entenden que constitúen obxectivos estratéxicos do Traballo social comunitario o capacitar as persoas para a acción colectiva e aumentar o seu capital social «potenciando os seus vínculos e introducindo novas formas de diagnosticar problemas e afrontalos».

En palabras de E. Pastor Seller (2004, p. 114), a xeración do **capital social** supón para o Traballo social comunitario «o compromiso das persoas de traballar xuntas por un obxectivo común en grupos e organizacións». Este autor, refírese a unha intervención integral que, desde o ámbito comunitario do Traballo social, resitúa a participación cidadá como un valor transversal.

O mesmo autor, propón tres estratexias participativas, centradas na xeración de capital social:

- Crear e fortalecer redes de relacións inclusivas, isto é, xerar relacións interpersonais e sociais abertas, comunicativas, efectivas e sólidas.
- Xerar compromiso colectivo en torno a necesidades sentidas.
- Promover e organizar procesos de participación descentralizada: iso supón crear ou promover canles accesibles que permitan aos cidadáns e organizacións participar activamente en tomas de decisións que afectan a intereses comunitarios.

1.2.2 Participación social expresada en movementos de acción colectiva: unha aproximación desde o Traballo social.

A participación cidadá maniféstase en múltiples formas. Raya Díez refire a existencia de diversos modos de participación, agrupados nas seguintes categorías: exercicio individual a través do voto electoral, o apoio social informal, voluntariado, asociacionismo, redes informais solidarias, participación planificada e **movementos sociais**; entendidos estes últimos como a adhesión a unha mobilización cidadá para a resolución colectiva dunha problemática.

Precisamente esta idea de acción colectiva está imbricada na definición que ofrecen Turner e Killian sobre movemento social (citado en Javaloy e Espelt, 2008, p.39): «colectividade que actúa con certa continuidade para promover ou resistir un cambio na sociedade da que forman parte».

Desta definición extraéanse tres elementos clave: **colectividade** (require dun grupo con certa afinidade no que exista unha acción común), **continuidade** (é dicir, que non se limita a unha acción illada senón que se desenvolve no tempo, requirindo polo tanto certa organización) e **cambio social** (o movemento social non serve exclusivamente a intereses persoais senón que busca un obxectivo común de transformación da realidade).

Esta acción colectiva na comunidade require, para Fernández e López, unha serie de habilidades: comunicarse, compartir valores, perseguir obxectivos comúns, programar actividades e diagnosticar problemas.

A miúdo, a única vía de relación entre os movementos sociais e os poderes públicos é e foi a protesta. Jiménez Sánchez (2005, p.18) define a **protesta social** como "acción colectiva pública de actores non estatais a favor dun interese común excluído do proceso de toma de decisións".

Pola súa banda, M. Chinchilla realiza unha notable achega ó establecer o xeito máis eficaz de levar a cabo o estudo da acción colectiva e os movementos sociais desde o Traballo social; identificando o que denomina como proxectos ético-políticos (é dicir, os proxectos de sociedade que desexan alcanzar os diferentes movementos sociais). Esta aproximación cara ó estudio dos movementos sociais, oriéntase a facilitar (desde a profesión) as condicións para fortalecer ós mesmos, co derradeiro fin de contribuír á construción dunha sociedade xusta e inclusiva; entendendo que o cambio social é posible. Para M.Chinchilla, o relevante radica na participación social, na esixencia de dereitos e na construción de cidadanía.

1.2.3 Presente e pasado das teorías dos movementos sociais

O presente século, ven marcado por un distanciamento das formas tradicionais de participación das sociedades industriais (partidos e sindicatos) e un achegamento cara aos novos movementos sociais.

Nos anos 70 do século XX, a perspectiva que toma liderazgo teórico no estudo dos movementos sociais é a **teoría da mobilización de recursos**. Esta teoría, como apuntan Funes e Monferrer (2003, p.35), parte da premisa de que a insatisfacción política e a conflitividade social son inherentes e están presentes en calquera tipo de sociedade; polo que o xurdimento de movementos sociais depende non tanto da insatisfacción ou das demandas non satisfeitas como da capacidade destes de mobilizar as persoas (empregando para iso diversos recursos).

Fronte á teoría da mobilización de recursos, xurdida nos EE.UU, emerxe máis tarde en Europa o denominado **enfoque dos novos movementos sociais** (ou *perspectiva da identidade*) que, aínda recoñecendo a importancia dos factores organizacionais e políticos, pon a énfase en aspectos estruturais (conflitos propios da sociedade postindustrial) e na reacción dos individuos fronte a eses conflitos; reflectindo a perspectiva psicosocial.

En conexión co marco interpretativo da teoría de mobilización de recursos, xorde o **modelo de proceso político** (Tilly e McAdam, citado en Javaloy e Espelt, 2001). Este modelo subliña a importancia dos conflitos que o movemento afronta nun contexto político e as oportunidades que devandito contexto ofrece para o xurdimento da acción colectiva e os movementos sociais; concedendo prioridade á coxuntura política por enriba doutros condicionantes sociais.

Deste xeito acuñouse o termo por parte de Einsinger en 1973 (citado en Javaloy e Espelt, 2001, p.250) de **estrutura de oportunidade política** para referirse ás potencialidades e limitacións que ofrece un sistema político para o xurdimento das accións colectivas e os movementos sociais. Entre as circunstancias favorables estudadas atópanse tres: o apoio dalgún sector do poder, a crise política e a ausencia de represión.

No ano 2005, Manuel Jiménez Sánchez expón na súa tese o que denominou como o **carácter dinámico das oportunidades políticas** e que supón unha crítica á tradicional teoría da estrutura de oportunidade política, pois o autor entende que nesta se outorga excesivo peso aos factores políticos e se desatende a natureza de cada problemática e a súa influencia nos procesos de construción socio-política das demandas sociais.

En definitiva, a súa tese parte da base de que hai que prestar tamén atención ao papel que xogan os movementos sociais no ámbito da opinión pública (intentando definir situacións concretas e individuais como problemas e influíndo nas axendas políticas).

Doutra banda, considero relevante facer mención ao estudo de M. Castells (1986) sobre os movementos sociais urbanos. Este autor concluíu que aínda que o termo *movemento urbano* supón a consideración de formas de mobilización moi diferentes, todos eles tenden a mobilizarse en torno a tres obxectivos importantes: consumo colectivo, identidade cultural e autoxestión.

Por **consumo colectivo** o autor entende que a acción do movemento está dirixida a lograr unha cidade organizada en torno a un valor de uso en contra da visión de vida e servizos urbanos entendidos como mercancía e en contraposición coa idea de cidade destinada ao aproveitamento.

En relación á **identidade cultural**, o termo fai referencia á procura ou mantemento de culturas locais autónomas e á potenciación da comunicación e interacción persoal.

O terceiro obxectivo, a **autoxestión**, está ligado á descentralización dos barrios e a autoxestión urbana.

Pola súa banda, Óscar Rebollo (citado en Carvajal Burbano, 2011, p.54) destaca tres dimensións básicas dos movementos sociais:

- **Autonomía:** a necesidade de autonomía debe ser entendida como a capacidade para ser e actuar con liberdade e independencia respecto das institucións públicas.
- **Proxecto:** supón a construción dun proxecto propio onde se fale, discuta e participe acerca do que os cidadáns queren ou pretenden (que pode non coincidir coa axenda de prioridades das administracións).
- **Cultura organizativa:** refírese ás formas organizativas, o xeito de funcionar de cada movemento social.

II. MÉTODOLOXÍA

Optouse por levar a cabo unha investigación de tipo cualitativo dado que a derradeira finalidade non estribaba non reconto dos movementos sociais urbanos xurdidos na cidade (cuxo fenómeno é cambiante: uns xorden, outros transfórmanse ou falecen) senón en coñecer como se organizan, que problemáticas/necesidades detectan e que alternativas propoñen; co fin de acadar unha comprensión do fenómeno social estudado dende o punto de vista das persoas implicadas así como unha perspectiva holística do mesmo e unha interacción co obxecto de estudo.

Partindo pois dunha **investigación cualitativa**, empregáronse diversas **técnicas de estudo:** a consulta de fontes documentais, a entrevista a informantes chave e a observación participante. Estas técnicas, tal e como refire Ander- Egg (1995), permiten un coñecemento in situ do obxecto de estudo observado e é moi frecuente nas investigacións de tipo cualitativo.

Concretamente a observación participante constitúe unha ferramenta útil de obtención de información cando pretende describir e valorar unha realidade social.

As **fontes documentais** das que se obtivo información foron as seguintes:

- **Fontes primarias:** documentos e testemuñas emitidos directamente polos actores implicados no fenómeno obxecto de estudo.
- Os documentos consultados son as actas, panfletos, trípticos, manifestos.... de cada movemento urbano. En canto as testemuñas, recorreuse á técnica de entrevista a informantes clave.
- **Fontes secundarias:** obtívose información complementaria dos medios de comunicación respecto ao obxecto de estudo (prensa escrita e programas de radio).

En relación ás **entrevistas**, escolleuse a dous informantes chave de cada un dos movementos sociais analizados. Estes informantes contaban coas

seguintes particularidades: formar parte do movemento desde os seus inicios, seguir vinculado ao mesmo no momento da investigación, tomar parte activa nel (assembleas, actos puntuales, manexo ferramentas webs etc) e acceder a facilitar información voluntariamente.

As entrevistas realizadas foron de tipo semi-estruturadas e empregouse este tipo de técnica co fin de recompilar información precisa e necesaria e ao mesmo tempo favorecer que o entrevistado puidese achegar información complementaria e significativa para a investigación.

Non se realizou gravación das entrevistas para evitar posibles factores que cohibisen o entrevistado. Recolléronse por escrito as súas respostas ás diferentes preguntas.

Respecto da **observación participante**, levouse a cabo un rexistro nun diario da asistencia a assembleas, actos...etc aos que se acudiu como observadora participante. Nel tomouse información de aspectos cuantitativos (hora de inicio, lugar de celebración, número de asistentes...) pero fundamentalmente cualitativos (desenvolvemento da convocatoria, sistema de participación, modo para tomar acordos, opinións etc).

Toda a información recompilada mediante as técnicas anteriormente mencionadas baseáronse nos conceptos e termos de diferentes autores, desenvolvidos no contido teórico da investigación. A modo de resumo son:

I. Proxecto propio/ético-político (Rebollo/Chinchilla)

- Descrición do movemento
- Natureza da problemática/Demanda (Jiménez Sánchez)
- Obxectivos
- Idea de cidade/comunidade: consumo colectivo (Castells)

II. Estrutura interna/Cultura organizativa (Jiménez Sánchez/ Rebollo)

- Organización interna
- Formas de mobilización/convocatorias
- Toma de decisións
- Vías de manifestación de intereses
- Formas de participación
- Modelo de xestión/Financiamento (Rebollo/Castells)

III. Relación coa Administración

Os autores e os seus respectivos conceptos teóricos, sobre os que se baseou a investigación de cada movementos social urbano, son:

- *Proxecto ético-político*, termo atribuído a Chinchilla e que Rebollo define como *proxecto propio*. Pretendeuse coñecer que proxectos de cidade, comunidade e/ou sociedade teñen os movementos sociais estudados.
- *O enfoque dinámico das oportunidades políticas* de Manuel Jiménez Sánchez: partindo do que o autor denomina como factores de oportunidade non políticos, analizouse a estrutura interna dos movementos sociais e a natureza das súas demandas. O concepto de estrutura interna é abordado tamén por Rebollo, ao que atribúe o termo de *cultura organizativa*.
- Identificouse en cada movemento social, os obxectivos aos que se refire no seu estudo Castells: *consumo colectivo* (concepto que se relaciona cos que mencionan Rebollo e Chinchilla ao falar de proxecto propio e proxecto ético-político) e *autoxestión* (tamén citado por Rebollo, ao referirse ás tres dimensións da participación dos movementos sociais: *autonomía, cultura organizativa e proxecto propio*).

Para rematar, abordouse o tipo de relación e/ou comunicación de cada movemento social urbano coa administración local.

O **obxecto de estudo** constituírono os movementos sociais xurdidos no ámbito territorial da cidade da Coruña. Os criterios de selección dos mesmos baseáronse en que fosen representativos do viveiro de movementos sociais acontecidos (tanto proactivos como reactivos) así como a natureza social da súa demanda.

Seleccionáronse dous movementos que tamén están presentes noutras cidades a nivel estatal e outros dous que foran xenuinos da cidade da Coruña.

Polo tanto ós seleccionados foron:

- Proxecto Cárcere
- A Saca de favores
- Proxecto Integral Coruña
- Stop Desfiuzamentos Coruña

III. DISCUSIÓN DE RESULTADOS

III.1 Proxecto Cárcere

III.1.1 Proxecto ético-político

Proxecto Cárcere é unha plataforma formada por máis de 140 persoas e colectivos que foi creada a finais de 2010, articulando as inquietudes dos veciños dun popular barrio coruñés (Monte Alto) e o resto da cidadanía, en torno á preocupación polo estado de deterioro do antigo cárcere.

O **obxectivo** que pretende é que o cárcere sexa rehabilitado (dado o estado de ruína e abandono no que se atopa na actualidade) e reconvertido nun espazo de participación cidadá de acordo cos criterios e propostas da propia cidadanía.

Respecto da **natureza da problemática** detectada, Laura (activista entrevistada) refire diversas problemáticas: «por unha banda, a gran dificultade que teñen particulares e colectivos para acceder ao alugamento dun local ou vivenda e doutra banda, evidénciase a existencia na cidade de numerosas edificacións (públicas e privadas) en desuso, baleiras».

Tono (activista entrevistado) engade que: «eu vexo un problema por parte das institucións públicas e é que non se implican para facilitar espazos e isto provoca unha desconexión e desconfianza cara á Administración». E en relación ao **proxecto de cidade/comunidade** exprésase nos seguintes termos: «baséase nunha extrapolación da plataforma de Proxecto Cárcere ao resto das áreas, é dicir, do mesmo xeito que pedimos que sexa a cidadanía a que decida o uso do cárcere (e o seu goce) consideramos que a xente que vive na cidade debe ter poder de decisión e participación na mesma e non só cada catro anos».

III.1.2. Estrutura interna/Cultura organizativa

A Plataforma organízase en grupos de traballo cuxo cometido foi variando ao longo do tempo. Os grupos de traballo son na actualidade: Comunicación, Financiamento, Jailart e Programa de Radio.

No Manual de Funcionamento interno establécese o carácter asembleario, democrático e participativo da Plataforma. A toma de decisións

lévase a cabo nunha asemblea mensual (de carácter aberto) mediante o consenso; evitando no posible a votación.

Na asistencia ás asembleas, constatouse que a vía prioritaria para tomar unha decisión é o consenso. Se unha proposta non conta coa aprobación dalgún membro, discútese ou se propón outra diferente.

No seu manifesto, a Plataforma refírese a ecosistemas de xestión como a forma máis apropiada de modelo de xestión ou financiamento. Este concepto refírese á consecución de diversas fontes de ingresos baixo o marco dun financiamento sostible e sustentable. A autoxestión é o modelo escollido:

«Fuximos dos investimentos millonarios e apostamos por modelos sostibles e de aproveitamento dos recursos existentes. Dentro dos modelos de financiamento que se poidan establecer, e intentando reducir no xeito do posible a dependencia económica, a autoxestión preséntasenos como medio idóneo para conseguir os obxectivos marcados»

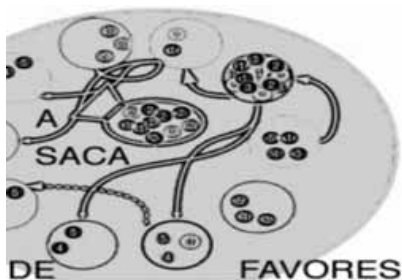
(Manifesto Proxecto Cárcere).

III.1.3. Relación coa Administración

A Plataforma mantivo relación coas Administracións a través das seguintes vías:

- Presentación do Manifesto (coas firmas dos cidadáns e colectivos adheridos ao mesmo).
- Presentación do Plan de Viabilidade. Nel inclúese, entre outros aspectos, un estudo técnico exhaustivo do estado do cárcere a nivel arquitectónico e patrimonial así como as necesidades detectadas pola cidadanía e as propostas de uso da prisión tales como: escola infantil, vivendas sociais, centro cívico....
- Nos orzamentos municipais de 2012 realizan unha demanda formal dunha partida orzamentaria para rehabilitar o cárcere.
- Reunións co alcalde a petición da Plataforma.

III.2 A Saca de Favores

III.2.1 Proxecto ético-político

As **necesidades** ou problemáticas que a unha persoa se lle poden presentar na vida cotiá son múltiples e variadas. Desde obxectos materiais, pasando por acompañamento ou apoio emocional, axuda física... Moitas delas requiren unha atención inmediata que as institucións non poden ofrecer ou a forma de facelo non adoita ser áxil (requirindo na maioría de ocasións unha inxente cantidade de papeleo e de burocracia).

A Saca de Favores (tal e como se describe no panfleto divulgativo) baséase nun modelo de intercambio que resolve as necesidades da vida diaria dun xeito colectivo, a través da creación dunha rede de favores. Para iso, empregan unha unidade de intercambio que denominan «porfavor» (xF). O porfavor lógrase respondendo a unha necesidade e refírese a un favor realizado. Todo iso se xestiona a través dunha ferramenta informática que está en proceso de mellora.

Lucía (activista entrevistada) relataba no audio de presentación do proxecto que: «o que distingue a Saca de Favores doutros proxectos similares como o Banco do Tempo é que non existe unha carteira previa de servizos ou recursos senón que se parte de necesidades reais ou polo menos sentidas».

Entre os exemplos de favores realizados ata o momento destacan: arranxo de lavavaixelas, afiar unha gadaña, desprazamento ata o aeroporto, desatascar fregadeiro, cortar o pelo, revisar o buzón durante vacacións, permanecer en casa mentres se realizan obras...

David (activista entrevistado) explica que «fronte ao individualismo que impera na sociedade capitalista, o movemento avoga pola construción dunha sociedade solidaria e cooperadora onde se garantan a satisfacción das necesidades básicas por parte de persoas da contorna».

Entre os obxectivos que se propón o movemento, David resalta: «o resolver necesidades e atender problemáticas ao mesmo tempo que se desenvolve e fomentan os círculos de confianza e cooperación. En definitiva, preténdese a creación dun tecido socio-comunitario onde se propicie o contacto coas realidades dos demais»

Por medio dos «porfavores» os membros entrevistados refiren que o **proxecto de sociedade/comunidade/cidade** vira en torno á procura dun sistema de interacción e intercambio que non estea baseado en relacións económicas xa que entenden que a sociedade actual está sustentada no poder do diñeiro, o individualismo e unha economía depredadora.

David, membro entrevistado, explica que: «fronte ao individualismo que impera na sociedade capitalista, o movemento aboga pola construción dunha sociedade solidaria e cooperadora onde se garanta a satisfacción de necesidades por parte das persoas da contorna».

III.2.2 Estrutura interna/Cultura organizativa

O funcionamento da Saca de Favores está pensado para que todos participen na súa xestión, de forma que ninguén se volva imprescindible para a súa administración. Se se detecta un fallo ou algo vai mal, é tarefa de todos atopar conxuntamente unha solución.

Non entanto, existen certas ferramentas informáticas que requiren de administradores (con coñecementos previos) pero cuxo carácter é eventual e rotativo.

Constatouse, mediante observación paticipante, que cando xorden asuntos que requiren a aprobación do grupo que conforma a Saca de Favores, organízanse reunións nas que participa o grupo no seu conxunto, para tratar temas como: avaliar a ferramenta informática, posta en común de críticas, resolver conflitos que xurdan, etc

III.2.3 Relación coa Administración

Na actualidade, o movemento non mantén relación algunha coa Administración. No entanto, Lucía (entrevistada) aclara que estarían interesados en manter relación con iniciativas afíns que puidesen xurdir desde a Administración; como o denominado Banco do Tempo. Con todo, admite que polo momento desexan manter o seu nivel de autonomía/autoxestión e non se suscitan concorrer a subvencións públicas.

III.3 Proxecto Integral Coruña

III.3.1 Proxecto propio/ético-político

No panfleto informativo descríbese o movemento social deste xeito: «o Proxecto Integral Coruña e Comarca é unha iniciativa autoxestionada e de transición social que está traballando para articular na nosa comarca unha rede de relacións persoais, colectivas e económicas baseadas nunha ética que dea prioridade ao benestar das persoas e á satisfacción das súas necesidades esenciais (...) mediante a construción colectiva de alternativas reais e eficaces fronte ao sistema socio-económico actual».

Rubén (activista entrevistado) expón que aínda que o movemento promove un sistema económico alternativo ao capitalista, non puxeron en funcionamento ata o momento unha economía común.

No panfleto tamén se desenvolve o concepto de cooperativa integral: «unha cooperativa integral é a asociación de varias cooperativas, individuos e asociacións colectivas de diferentes ámbitos, que funcionan como conxunto creando un paraugas legal e operativo; e (...) que funciona mediante un sistema de democracia directa, horizontal e asemblearia».

Así mesmo, Lucía (activista entrevistada) aclara que o movemento non se constituíu ata a data como cooperativa integral debido a que o esforzo legal, económico e técnico que iso requiriría sería tal, que impediría o propio crecemento do movemento. Polo momento, dan prioridade a outros asuntos tales como as iniciativas xurdidas desde ou paralelamente ao movemento; coas cales comparten principios afíns.

Respecto da **problemática** detectada, Rubén (activista entrevistado) declara que se pretenden liquidar, mediante a práctica no local, os problemas que xera a vida actual (contaminación, escaseza de recursos, inxustiza social, violencia por culpa da competencia...) cun novo enfoque de xestión dos recursos comúns.

Entre os **obxectivos** que se propón o movemento, Rubén (activista entrevistado) destaca: a transformación social, alcanzar o ben común mediante a solidariedade e cooperación así como promover a economía social redistributiva e non acumulativa.

III.3.2. Estrutura interna/Cultura organizativa

Rubén (activista entrevistado) afirma que nas actas quedou manifestado que o movemento pretende lograr «unha sociedade baseada nun sistema de funcionamento e organización asembleario e nunha democracia directa e horizontal». Engade, así mesmo, que: «funcionamos dun modo autoxestionad».

O movemento avoga polo consenso para a toma de decisións. Durante a asemblea á que se asistiu (mediante observación participante) constatouse que os temas se discuten e se achegan suxestións pero non se realiza votación. Deste xeito, dáse prioridade ás ideas, pensamento ou opinións.

III.3.3 Relación coa Administración

Respecto diso, Rubén (activista entrevistado) expón que: «no momento en que para nós é unha prioridade manter a autoxestión e tamén pretendemos unha acción transformadora (que conlevaría unha enorme reconversión dos organismos públicos) a relación coa Administración non entra dentro da nosa perspectiva».

Non entanto, aclara que: «non esiximos a quen participe no noso colectivo que non se relacione coa Administración, simplemente optamos por non facelo en nome do noso colectivo».

III.4 Stop Desafiuzamentos Coruña

NIN CASAS SEN XENTE

NIN XENTE SEN CASA

III.4.1 Proxecto ético-político

Adolfo (activista entrevistado) relata o proceso de xurdimento do movemento social Stop desafiuzamentos Coruña. Este ten a súa orixe na mobilización cidadá da Coruña en relación aos procesos de desafiuzamentos que se producían na cidade. A unión de varios cidadáns nos momentos de execución de sentenza (lanzamentos), conduciu á formación do movemento, como forma de actuación máis continuada e coordinada.

A problemática que aborda o movemento é o da vivenda na súa acepción xeral así como os procesos de desafiuzamentos en particular.

Héctor (activista entrevistado) explica que ao longo do tempo que leva pertencendo ao movemento (e colaborando activamente nel): «puiden constatar o problema da **feminización do desafiuzamento**». Héctor considera que o problema dos desafiuzamentos sófreo dunha forma máis cruenta a muller porque polo xeral, ademais, dita problemática vai asociada a outras como os procesos de separación ou divorcio, a violencia machista ou a exclusión social.

Ambos activistas reafírmanse en que a solución que achega a administración local ao problema dos desafiuzamentos é de tipo individual (a través dos servizos sociais municipais) e reclaman un servizo específico que faga fronte á premura que supón un desafiuzamento así como medidas xerais para afrontar o problema: «favorecer alugueres baratos, gravar os pisos baleiros ou a creación de pisos sociais. (...) entendemos que a complexidade e magnitude do problema require unhas medidas globais».

Aínda que o movemento se dirixe especialmente cara a situacións de desafiuzamentos, os obxectivos son máis amplos. Héctor (activista entrevistado) declara que: «queremos visibilizar o problema da vivenda en xeral (...) xa que aínda que a vivenda constitúe un ben básico recoñecido na Constitución, non está accesible a calquera persoa».

Adolfo (activista entrevistado) suxire: «a nosa proposta baséase en que se destinen orzamentos para ofrecer pisos baratos así como a construción de pisos sociais» e engade: «existen alternativas como gravar con impostos os pisos baleiros para que deixen de estalo». Hectór apunta: «o noso lema e o de moitos colectivos afíns é que non haxa xente sen pisos nin pisos sen xente (...) por iso ante a inutilidade do poder político, defendemos a ocupación lícita de vivendas baleiras».

Ambos activistas coinciden en que o movemento aspira a construír unha **cidade ao servizo da realidade social e da cidadanía** e non ao servizo do poder ou as relacións especulativas.

Héctor engade que: «ante esta situación entendemos a desobediencia civil e política como medio de transformación social».

III.4.2. Estrutura interna/Cultura organizativa

Hector e Adolfo expresan que existe unha gran confianza e traballo compartido entre as persoas que están vinculadas de forma permanente ao movemento. Entre estas persoas hai xornalistas, traballadores sociais, avogados...

Aseguran que non teñen tarefas asignadas e que os labores realízanse en función da dispoñibilidade de cada un: organización de asembleas, actualización das páxinas web, acompañamento a xulgados de persoas afectadas, contacto cos mass media, realización de panfletos e a súa distribución, organización de convocatorias etc.

Semanalmente organizan unha asemblea aberta na que decídense as actuacións a realizar. Así mesmo levan a cabo asembleas específicas para afectados pola hipoteca. Constatouse, mediante a asistencia ás mesmas, que nelas se respectan as opinións de cada participante e que o consenso é a forma habitual para tomar decisións.

III.4.3 Relación coa Administración

Na actualidade, o movemento non ten relación coa Administración local. Hector, activista entrevistado, aclara que nalgunha ocasión e con motivo de facer fronte a algunha situación en particular de desafiuzamento si se produciu dita relación.

O movemento enfrontouse a varias sancións económicas por desobediencia civil, que asumen a través dun fondo monetario común.

IV. CONCLUSIÓN

A primeira e máis inmediata conclusión que se extrae do estudo de campo é que os movementos sociais urbanos constitúen novas formas de acción colectiva pouco visibles pero cun importante (aínda que limitado) potencial transformador da realidade social. E ademais:

- Posúen unha gran capacidade para realizar diagnósticos a nivel socio-económico e para detectar as problemáticas existentes (tanto a nivel micro ou local como a nivel macrosocial).
- Contan, entre os seus membros, con certas persoas implicadas nos movementos sociais (activistas) cun alto grado de compromiso; moitas das cales non sofren en propia persoa a problemática abordada.
- Os movementos sociais urbanos posúen unha alta capacidade proactiva para xerar solucións e alternativas ás problemáticas/necesidades detectadas. Así mesmo, constatouse que as súas actuacións se guían por unha idea preconcebida de cidade ou comunidade á que aspiran; o que comporta un cambio ou transformación social.
- Constatouse a escasa ou nula relación e coordinación entre os diferentes movementos sociais urbanos da cidade.
- Durante a asistencia ás asembleas observouse a falta de espazo físico para levar a cabo as súas actuacións (reunións, toma de decisións...). Os lugares onde se levaron a cabo as asembleas (e por conseguinte a observación participante) eran facilitados por particulares.

Tomando como referencia os **obxectivos** suscitados na investigación e de xeito máis profundo, obtivéronse as seguintes conclusións:

Obx. «Analizar a súa estrutura interna (cultura organizativa)»

Tras o estudo, detectáronse as seguintes debilidades e fortalezas dos movementos sociais:

Debilidades

- A **limitada capacidade** dos movementos sociais urbanos para **mobilizar** a gran masa cidadá. As persoas entrevistadas de cada un dos movementos sociais analizados, coincidían na escasa participación da cidadanía nas convocatorias realizadas.
- A **dificultade** para configurar unha **conciencia colectiva** en torno ás necesidades, problemáticas, propostas...O problema do individualismo segue moi presente na actualidade. Segundo se constatou na observación participante, os cidadáns achéganse aos movementos sociais na procura dunha solución individual e non se apreciou unha identidade colectiva en torno á problemática.
- A supervivencia dos movementos sociais urbanos de acción colectiva está supeditada en gran medida ao **compromiso** dos cidadáns (colaboradores, coordinadores, activistas, etc).

- A **viabilidade do proxecto ético-político** que desexan alcanzar cada un dos movementos sociais pode resultar unha debilidade se este ten escasa posibilidade de ser levado a cabo.

Fortalezas

- A súa **estrutura interna** representa a materialización da expresión da **democracia** de base: carácter assembleario, reunións abertas, múltiples formas participativas, diálogo e consenso antes que votación etc. Supón, seguindo a tese de M. Castells, a descentralización dos barrios e a autoxestión urbana.
- A súa **autonomía e a súa autoxestión** constitúen unha clara fortaleza pois supón (segundo expón O.Rebollo) a capacidade para ser e actuar con independencia das Administracións públicas; o que non implica a non colaboración ou comunicación mutua. Ningún dos movementos sociais de acción colectiva estudados tiña dependencia económica ou legal coa Administración, o que lles confire autonomía e un alto grao de capacidade proactiva.
- Estes movementos (tal e como refire M. Castells) considéranse urbanos, ligados á comunidade, **baseados na localidade**. O carácter local dos movementos sociais de acción colectiva, propicia o coñecemento e **diagnóstico dos problemas ou necesidades** de primeira man e fomenta a participación da cidadanía nos procesos de coñecemento da realidade.
- Os catro movementos sociais analizados coinciden nunha aspiración común: favorecer o **tecido social e crítico** da cidadanía. O tecido social ten que ver coas relacións interpersoais, a conciencia colectiva, a solidariedade e apoio mutuo. O tecido crítico supón un espertar da conciencia analítica así como unha mobilización cara á acción.
- Os movementos sociais de acción colectiva, baséanse na promoción das capacidades e potencialidades individuais dirixidas cara ao ben común e cara ao **cambio social**; suscitan solucións alternativas aos problemas colectivos que se materializan nos seus respectivos proxectos ético-políticos. Esta formulación de alternativas supón, seguindo a tese de Jiménez Sánchez, un gran potencial de mobilización. Cada un dos movementos sociais de acción colectiva estudados presenta unha idea de comunidade ou cidade e un proxecto ético-político, como formas alternativas de abordar as problemáticas ou necesidades detectadas.

Obx. «Analizar a natureza da problemática detectada así como o proxecto de cidade/sociedade»

Tal e como apunta Jiménez Sánchez, as novas tendencias en activismo e militancia se vinculan máis á problemática específica e á identidade colectiva que a unha ideoloxía. Constatouse, a través da presente investigación, que os proxectos de cidade/sociedade dos movementos sociais urbanos analizados vincúlanse ás problemáticas/necesidades detectados polos mesmos.

Entre as problemáticas (xerais e específicas) diagnosticadas destacan: o individualismo, unha economía capitalista depredadora, a inxustiza social, a escaseza de recursos, a inexistencia de canles de participación e decisión cidadá, a desconfianza e desconexión da cidadanía ante a Administración, a feminización do desafiuzamento, a escaseza de vivendas e locais fronte á existencia de edificacións baleiras e en desuso (tanto públicos como privados), a ineficacia dos poderes políticos fronte ás problemáticas dos cidadáns.

En relación aos **proxectos de cidade/comunidade**, conclúese que todos os movementos analizados coinciden nunha idea e tres aspiracións comúns. A idea vira en torno ao termo utilizado por Castells de *consumo colectivo*, xa que os movementos sociais analizados conciben a cidade (e polo tanto a sociedade) ao servizo da realidade social e da cidadanía e non ao servizo do poder político e de relacións especulativas. As aspiracións comúns versan sobre o logro do ben común, a transformación social e a participación cidadá; **elementos que se vinculan de xeito estreito cos aspectos teóricos do Traballo social.**

Os proxectos de cidade estudados teñen entre os seus compoñentes termos como: o fortalecemento do tecido social e crítico, a satisfacción das necesidades dun modo colectivo, o logro dunha sociedade solidaria, cooperadora e xusta, a xestión dos recursos comúns, unha economía redistributiva e non acumulativa, sistemas de financiamento baseados no aproveitamento de recursos existentes (ecosistemas de xestión), formas de interacción non pecuniarias.

Obx. «Relación coa Administración local»

Das entrevistas realizadas, conclúese que a relación dos diferentes movementos sociais analizados coa Administración local é inexistente ou circunscrita (ata o momento) a procesos de protesta social, presenza policial ou ata sancións económicas por desobediencia civil; non existindo vías formais de comunicación nin unha figura de intermediario.

Aínda que algúns movementos non pretenden como fin último dita relación, sí a consideran positiva e senten que as súas aspiracións e demandas son ignoradas por parte dos poderes públicos (e polos medios de comunicación convencionais).

Faise preciso, en primeira instancia, que os poderes públicos coñezan e recoñezan a existencia e diversidade dos diferentes movementos sociais urbanos que están xurdindo nas cidades así como outorgarlles o recoñecemento ao valor social que supoñen estas formas de participación e organización cidadá.

Deste xeito, os seus activistas pasarían de ser considerados como grupos de protesta a ser representantes dunhas demandas (lexitimadas pola sociedade e as institucións públicas) que deben ser atendidas.

Así mesmo, considero fundamental que por parte das Administracións se ofrezca o apoio necesario, impulsando medidas e facilitando canles útiles e eficaces de comunicación así como ofrecendo espazos onde os movementos sociais poidan levar a cabo as súas asembleas.

Obx. «Contribución do Traballo social»

Cabe apuntar que se esixen cambios e innovacións na praxe do Traballo social ante un mundo cambiante e globalizado no cal certos acontecementos político-económicos (como a crise económica, recortes orzamentarios, retroceso en dereitos civís...) xeran cambios importantes na vida cotiá das persoas (paro, exclusión social, conflitividade, diminución de ingresos económicos...).

Ante esta situación, o labor de o/a traballador/a social non debe limitarse a ser un proveedor de servizos ou mero executor das políticas sociais públicas. A intervención profesional debe dirixirse cara ao empoderamento da cidadanía, tratando de que esta adquira un pensamento lóxico e crítico así como un compromiso colectivo. Isto require cambiar o concepto de **usuario** de prestacións/servizos polo de **ciudadán** con dereitos que hai que garantir e protexer; e polo tanto supón tamén mudar o foco de atención na intervención profesional desde as limitacións, carencias ou incapacidades ao das capacidades, potencialidades e fortalezas.

Hoxe en día máis que nunca, é preciso lembrar que a participación constitúe un eixo transversal en todos os ámbitos de intervención do Traballo social e comporta o recoñecemento da potencialidade das persoas como suxeitos activos con capacidade crítica, analítica, reflexiva e de procura de solucións.

De modo máis concreto, o **labor dos/as traballadores/as sociais pode dirixirse cara a:**

- Constituírse como unha figura de **mediadores** entre os movementos sociais e a Administración. Trátase de establecer unha ponte hermenéutica entre os movementos sociais e os poderes públicos, co fin de favorecer a comunicación, colaboración e en definitiva de facer visibles as demandas dos movementos sociais (que constitúen os problemas de índole colectivo). O traballador social debe

contribuír a que as problemáticas colectivas (sentidas e expresadas pola cidadanía a través dos novos movementos sociais urbanos) pasen a formar parte da axenda dos poderes públicos.

- Os e as traballadores sociais poden actuar como **facilitadores** dos movementos sociais, canalizando as protestas, insatisfaccións, reivindicacións etc cara a proxectos concretos e viables; orientando e asesorando na procura de alternativas aos problemas sociais expresados pola cidadanía.
- O Traballo social pode exercer de **catalizador** entre os diferentes movementos sociais afíns da cidade, entendendo este concepto en termos de aunar e agrupar esforzos, ideas, accións etc co fin de favorecer a súa posta en valor, visibilidade e efectividade.

Para rematar, expóñense unha serie de **propostas** xurdidas a partir da análise xeral do traballo de investigación:

- Incluír no Plan de Estudos das Escolas de Traballo social unha formación específica relativa ao fenómeno dos novos movementos sociais urbanos.
- Retomar o Traballo social comunitario, observando e analizando a acción colectiva materializada nos novos movementos sociais.
- Realizar un Rexistro municipal dos movementos sociais xurdidos en cada cidade.
- Orientar a praxe do Traballo social cara ao **activismo**, entendendeste non como a adhesión ou pertenza cara a un determinado movemento social senón o asumir (como tarefa propia do traballador social) o tentar influír nas políticas sociais públicas non só a nivel local senón tamén estatal e ata internacional.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ANDER-EGG, E. (1995). *Técnicas de investigación social*. Bos Aires: Lumen.
- «A Saca de Favores» (2012). *Descrición*. Recuperado o 18 de marzo de 2014, de <https://n-1.cc/g/saca-de-favores>
- CARVAJAL BURBANO, A. (2011). *Apuntes sobre desarrollo social comunitario*. Málaga: eumed.net. Edición dixital. Recuperado o 13 de marzo de 2014.
- CASTELLS, M. (1986). *La ciudad y las masas. Sociología de los movimientos sociales urbanos*. Madrid. Alianza editorial.

- CHINCHILLA MONTES, M. (2006). *Acción colectiva e intervención profesional del Trabajo social: límites y posibilidades para la contribución de la ciudadanía* [Artigo]. Recuperado o 15 de marzo de 2014 de <http://dx.doi.org/10.1590/S1414-49802006000200003>
- FERNÁNDEZ, GARCÍA T. E LÓPEZ PÁEZ, A. (2008). *Trabajo social comunitario: afrontando juntos los desafíos del siglo XXI*. Madrid. Alianza editorial.
- FUNES RIVAS, M. E MONFERRER TOMÁS, J. (2003). *Perspectivas teóricas y aproximaciones metodológicas al estudio de la participación*. En *Movimientos sociales: cambio social y participación* (pp.22-53). Madrid. Universidade Nacional a Distancia.
- JAVALOY, F., RODRÍGUEZ, A. E ESPELT, E. (2001) *Comportamento colectivo y movimientos sociales*. Madrid. Pearson Education, S.A.
- JIMÉNEZ SÁNCHEZ, M. (2005). *El impacto político de los movimientos sociales*. Madrid. Centro de investigaciones sociológicas en colaboración con editorial século XXI.
- PASTOR SELLER, E. (2004). *La participación ciudadana en el ámbito local, eje transversal del Trabajo social comunitario*. Recuperado o 2 de marzo de 2014 de rua.na.é/dspace/biststream/10045/5593/1/ALT_12_06.pdf
- PROXECTO CÁRCERE (2010). *Manifesto e Plan de Viabilidade*. Recuperado o 12 de marzo de 2014, de <https://proxectocarcere.blogaliza.org>
- PROXECTO INTEGRAL CORUÑA (2011). *Descrición*. Recuperado o 24 de febreiro de 2014, de <https://n-1.cc/g/coiga---a-corunha>
- RAYA DIEZ, E. (2005). *Participación ciudadana y Trabajo social comunitario*. Apuntes de la materia *Trabajo social comunitario*, curso 2005-2006. Sen publicar.
- STOP DESFIUZAMENTOS (2013). *Descrición*. Recuperado o 4 de febreiro de 2014, de <https://www.stopdesahuciosacoruna.blogspot.com>